

## Розділ 2

# Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Міжнародне право. Господарське право, господарсько-процесуальне право

---

---

УДК 34:327 (477 + 479.24)

**Д.І. Ткач**  
доктор політичних наук, професор,  
проректор з міжнародних питань,  
Університет економіки та права «КРОК»

## Шлях Угорщини до євроатлантичної інтеграції (політико-правовий аспект)

У статті аналізується шлях, який пройшла Угорщина до євроатлантичної інтеграції. Підкреслюється, що завдяки своїй далекоглядності угорській дипломатії вдалося ще наприкінці 1980-х років чітко спрогнозувати, що в найближчій перспективі НАТО залишиться єдиним військовим союзом, спроможним ефективно впливати на політичні процеси у світі й регіоні. Розглядаючи НАТО як найефективнішу структуру колективної безпеки Європи і вагомому складову системи загальноєвропейської безпеки, керівництво Угорщини мало на меті забезпечити свою незалежність, демократичний розвиток і територіальну цілісність, зміцнити гарантії зовнішньої безпеки, протидіяти виникненню нових загроз стабільності та безпеці в регіоні Центральної та Східної Європи. Зазначається, що провідні політичні партії, уряди не залежно від своїх внутрішньополітичних уподобань, здійснювали успішну ходу до євроатлантичної інтеграції, у тому числі й через політико-правове забезпечення членства Угорщини в НАТО.

**Ключові слова:** Угорщина, НАТО, гарантії зовнішньої безпеки, реформування армії, політико-правове забезпечення членства в НАТО.

**Д.И. Ткач**  
доктор политических наук, профессор,  
проректор по международным вопросам,  
Университет экономики и права «КРОК»

## Путь Венгрии к евроатлантической интеграции (политико-правовой аспект)

В статье анализируется путь, который прошла Венгрия к евроатлантической интеграции. Подчеркивается, что благодаря своей дальновидности венгерской дипломатии удалось еще

конце 1980-х годов четко спрогнозировать, что в ближайшей перспективе НАТО останется единственным военным союзом, способным эффективно влиять на политические процессы в мире и регионе. Рассматривая НАТО как наиболее эффективную структуру коллективной безопасности в Европе и весомую составляющую системы общеевропейской безопасности, руководство Венгрии поставило себе цель обеспечить свою независимость, демократическое развитие и территориальную целостность, укрепить гарантии внешней безопасности, противодействовать возникновению новых угроз стабильности и безопасности в регионе Центральной и Восточной Европы. Отмечается, что ведущие политические партии, правительства, независимо от внутривнутриполитических предпочтений, осуществляли успешное шествие к евроатлантической интеграции, в том числе и через политико-правовое обеспечение членства Венгрии в НАТО.

**Ключевые слова:** Венгрия, НАТО, гарантии внешней безопасности, реформирования армии, политико-правовое обеспечение членства в НАТО.

**D. Tkach**

*Professor, doctor of political Sciences,  
Vice-rector for international Affairs,  
“KROK” University*

## Way of Hungary to Euro-Atlantic Integration (Political and Legal Aspect)

*The way that has passed Hungary to Euro-Atlantic integration is analyzed in the article. It is emphasized that thanks to foresight of the Hungarian diplomacy it was succeeded to predict still in the late eighties accurately that in the short term NATO would remain the only military alliance capable effectively to influence political processes in the world and the region. Considering NATO as the most effective structure of collective security in Europe and a powerful component of system of the all-European safety, the leadership of Hungary aimed to provide the independence, democratic development and territorial integrity, to strengthen guarantees of external safety, to counteract emergence of new threats of stability and safety in the region of Central and Eastern Europe. It is noted that the leading political parties, the governments not depending on the internal political preferences, carried out a successful procession to Euro-Atlantic integration, through the politician – legal support of membership of Hungary in NATO.*

**Keywords:** Hungary, NATO, guarantees of external safety, reforming of army, the politician – legal support of membership in NATO.

### **Постановка проблеми**

Протягом 1990-х років Угорській Республіці вдалося забезпечити політико-правову основу членства країни в НАТО. Завдяки узгодженим діям Державних Зборів, уряду, провідних політичних партій Угорщина зуміла за короткий історичний термін виконати всі умови членства в Альянсі, перебудувати збройні сили, розробити нову політику національної безпеки. Саме цей угорський досвід є повчальним для України у здійсненні її євроатлантичних прагнень.

### **Аналіз останніх досліджень і публікацій**

В українській науковій літературі до-

слідження окресленої теми головним чином зустрічаються у роботах Ткача Д.І. та Левика Б.С. [1], [2] Аналізові європейської політики безпеки присвячені наступні праці [3] [4] [5]. Делінський О.А. у кандидатській дисертації дослідив міжнародно-правові аспекти Європейської системи безпеки [6]. Політолог Тодоров І.Я. у монографії вивчив шлях України до євроатлантичної спільноти [7].

### **Не вирішені раніше частини загальної проблеми**

Віддаючи належне вищенаведеним працям, все ж варто констатувати, що до цього часу залишається недостатньо вивченою проблема політико-правового за-

безпечення членства Угорщини в НАТО. Саме це і спонукало нас до вирішення цієї частини аналізу зовнішньополітичних, міжнародно-правових рішень.

### **Формулювання цілей статті**

Метою статті є розгляд саме політико-правового забезпечення членства Угорщини в НАТО, а також аналіз взаємодії всіх гілок угорської влади з метою забезпечення євроінтеграційних прагнень країни.

### **Виклад основного матеріалу дослідження**

Починаючи з 1990 р., всі уряди Угорщини в зовнішньополітичній діяльності визначали такі три пріоритети: інтеграція до європейських та євроатлантичних структур, розвиток добросусідських відносин, захист прав угорської меншини, що проживає за кордоном.

Проте кожен уряд виокремлював серед названих пріоритетів головний. Так, уряд Й. Анталла значну увагу насамперед приділяв угорській меншині, яка проживає за кордоном. На це виділялися величезні кошти, було створено відповідні державні інституції, що займалися забезпеченням захисту прав цієї категорії угорців.

Після приходу до влади 1994 р. урядової коаліції Угорської соціалістичної партії та Союзу вільних демократів (УСП–СВД) два інші пріоритети були підпорядковані прагненню Угорщини якомога швидше вступити до НАТО та ЄС.

Уряд В. Орбана (1998–2002 рр.) наголошував на інтеграції до євроатлантичних структур та на захисті прав угорської меншини, що проживає за кордоном.

Для уряду П. Меддеші основним пріоритетом також стала інтеграція Угорщини в Євросоюз [8, с. 4].

Наприкінці 1980–1990-х років в Угорщині загострилося питання щодо створення нової структури колективної безпеки. Завдання із розроблення нової концепції безпеки і воєнної доктрини, узгодженої зі стратегічними цілями зовнішньої політики, постало на порядку денному угорського керівництва у зв'язку з тим, що на сесії Політичного консультативного комі-

тету Організації Варшавського Договору (ОВД) у Берліні 1987 р. було сформульовано новітній підхід до питань безпеки, який у принципі не міг існувати раніше. Цей підхід націлював кожну з держав – членів ОВД на створення національної стратегічної воєнної доктрини й концепції безпеки. Ще в 1987–1988 рр. Угорщина почала формувати нову внутрішню структуру збройних сил, яка докорінно відрізнялася від структурних елементів об'єднаних збройних сил ОВД. Однак у 1988–1989 рр. вже стало очевидно, що для створення такої концепції потрібні докорінні політичні зміни в країні. Створення системи контролю озброєнь після зустрічі верхів у Стокгольмі та серії зустрічей на найвищому рівні у Відні, а пізніше й скорочення збройних сил в ОВД і НАТО, значною мірою стимулювали процес формування угорської стратегії безпеки на початку 1990-х років, який збігся з початком системних перетворень у країні.

До модернізації підходів у питанні безпеки угорців спонукала також відносна наближеність країни до таких неспокойних регіонів, як Балкани, Кавказ, Близький Схід і Північна Африка.

Вироблена концепція мала стати одним з основних елементів системи суспільної, економічної та соціальної внутрішньої стабільності, яка, своєю чергою, є важливою умовою демократичного розвитку та формування комплексної європейської системи безпеки.

До розроблення національної концепції безпеки залучалися військові, політики, представники різних громадських організацій, науковці. Проводилися серії консультацій і нарад з майбутніми зарубіжними партнерами по НАТО. Документ, підготовлений на початку 1990-х років, містив основні політичні принципи та цілі Угорської Республіки і формулював національну стратегію безпеки країни й національну воєнну стратегію, а також майбутню програму реформ у галузі безпеки й оборони.

Керівництво Угорщини вважало, що реформа збройних сил і системи безпеки є однією з умов створення системи

стабільності в країні й у цьому контексті національна оборона Угорщини є гарантом запобігання загрози суверенітету, територіальній цілісності, громадському та конституційному порядку в країні. Вона включає у себе військовий потенціал країни (збройні сили, правоохоронні органи, економіку, населення, державні органи та громадські організації), який у за необхідності можна активізувати. Система національної оборони ґрунтується на суспільному усвідомленні необхідності захисту країни, економіці, яка забезпечує потреби збройних сил і населення країни, на державних оперативних службах, підготовлених до оборони, системі цивільної оборони, яка захищає населення та матеріальні цінності, а також на збройних силах, які готові виконувати свою пряму функцію.

Реформа угорської армії розпочалася наприкінці 1980-х років. Економіка країни перебувала на той час у глибокій кризі. Штатна чисельність збройних сил становила 150-160 тис. чол., що було недоцільним з позиції оборонної доктрини, а також лягало важким тягарем на економіку країни. Тому потрібно було створити таку програму реформування війська, яка була б спрямована на значне скорочення армії, розрахована на довготривалий термін і здійснювалася поступово. Саме цим вимогам і відповідала нова програма, яка складалася з таких етапів:

I етап — 1989–1990 рр. Розроблення концепції нової воєнної доктрини Угорщини, скорочення збройних сил на 25 тис. чол.;

II етап — 1990–1994 рр. Становлення нових збройних сил Угорщини. Скорочення терміну строкової військової служби до 12 місяців. Початок діалогу з НАТО;

III етап — 1995–1999 рр. Подальший розвиток збройних сил, скорочення їх чисельності до 63 тис. чол. та вступ до НАТО.

Якраз цей документ заклав підвалини розв'язання проблеми виходу Угорщини з Варшавського пакту та приєднання країни до НАТО. Завдяки своїй далекоглядності угорським дипломатам вдалося ще наприкінці 1980-х років чітко спрогнозу-

вати, що в найближчій перспективі НАТО залишиться єдиним військовим союзом, спроможним ефективно впливати на політичні процеси у світі й регіоні. Розглядаючи НАТО як найефективнішу структуру колективної безпеки Європи і вагому складову системи загальноєвропейської безпеки, керівництво Угорщини мало на меті забезпечити свою незалежність, демократичний розвиток і територіальну цілісність, зміцнити гарантії зовнішньої безпеки, протидіяти виникненню нових загроз стабільності та безпеці в регіоні Центральної та Східної Європи, невіддільною частиною якої вона є, а також використати досвід і допомогу країн – членів Альянсу в розбудові власних збройних сил та інших військових формувань.

У 1997 р. Г. Кіссінджер писав: «Будь-яке значне розширення НАТО невідворотно призведе до нової лінії поділу – саме тому історичні нації Центральної та Східної Європи і прагнуть до членства в НАТО. Вони хочуть приєднатися до старого, а не нового Північноатлантичного союзу» [9]. Мета повернення в Європу була визначена насамперед консервативно-коаліційним урядом Й. Анталла після виборів 1990 р. [10]. Саме перший демократично обраний уряд виступив з ініціативою розпуску Організації Варшавського Договору, яка 1991 р. припинила своє існування. Того ж року Радянський Союз вивів свої війська з Угорщини. З початку 1990-х років стали регулярними зустрічі між угорськими державними керівниками і високопоставленими представниками НАТО. В лютому 1994 р. Угорщина підписала рамкову угоду НАТО «Партнерство заради миру», а в листопаді того ж року – програму двостороннього співробітництва. Наступні уряди Д. Хорна, В. Орбана, П. Меддеші, хоча й мали різні ідеологічні платформи, повністю поділяли цю стратегію і послідовно впроваджували її в життя. З позиції угорської політичної еліти, приєднання до НАТО символізує завершення процесу системної трансформації в Угорщині й розглядається як етап на шляху досягнення основної мети – цілковитої інтеграції в європейські та євроатлантичні структури.

Втім, саме навколо проголошеної програми вступу до євроатлантичних структур у 1990-ті роки розгорнулися найгостріші суперечки всередині країни. Майже третина угорського істеблшменту, а також широка громадськість країни демонстрували прагнення до нейтралітету, пацифістські настрої стосовно участі у воєнних союзах, виступаючи проти приєднання до НАТО.

Проте парламент і уряд держави відхилили ідею нейтралітету, і вже на початку 1990-х років було вироблено концепцію, суть якої полягала в тому, що лише через інтеграцію із Заходом Угорщина могла вийти з дезінтегруючого регіону Центральної та Східної Європи. У процесі вироблення консенсусу з цього питання значну роль відіграли розпад Радянського Союзу, Чехословаччини, Югославії, балканська криза, що розпочалася в 1991 р.

У процесі переговорів про приєднання до НАТО керівництво УР підтвердило, що цілковито погоджується з цілями, визначеними у стратегічній концепції НАТО, і готове взяти на себе відповідальність за всіма зобов'язаннями, що випливають з Вашингтонського договору про приєднання до Північноатлантичного альянсу. Угорщина задекларувала намір брати активну участь як в інтегрованій воєнній структурі НАТО, так і плануванні процесів оборони, а також підтримку політики «відкритих дверей» Альянсу. Угорці заявили про своє прагнення відігравати ініціативну роль у Євроатлантичній раді партнерства (ЄРП), а також у програмі «Партнерство заради миру».

Принципові засади розвитку взаємовідносин НАТО з постсоціалістичними країнами були закладені рішеннями Копенгагенської зустрічі міністрів закордонних справ держав — членів НАТО 6 червня 1991 р., Римського саміту НАТО 8 листопада 1991 р., зустрічі міністрів закордонних справ країн ЦСЄ і НАТО в Брюсселі 20 грудня 1991 р. щодо створення Ради Північноатлантичного співробітництва (РПАС), Лондонської зустрічі глав держав та урядів країн — членів Північноатлантичного альянсу 6 липня 1996 р. На Брюссельській зустрічі на вищому рівні 1994 р.

лідери країн НАТО заявили, що вони «очікують і вітатимуть розширення НАТО, яке буде спрямоване убік демократичних держав на схід від країн НАТО». Метою цього процесу є поширення зони безпеки і стабільності на інші європейські країни, яку Північноатлантичний союз створював на території країн, що входять до його складу, протягом усієї своєї п'ятдесятилітньої історії. Цей процес не становить собою загрози будь-яким країнам, більше того, він сприяє зміцненню стабільності і безпеки як членів НАТО, так і інших країн.

Зустріч держав — членів НАТО, що відбулася в Мадриді 8 липня 1997 р., стала одним з основних етапів процесу інтеграції Угорщини в євроатлантичні структури. Запрошення західними державами Угорщини до участі в переговорах про приєднання означало, що майбутні союзники оцінили досягнуті угорцями за порівняно незначний період успіхи в політичній та економічній галузях: у побудові правової держави, реалізації прав людини, в тому числі національних меншин, а також оцінили зусилля країни у справі зміцнення безпеки в ЦСЄ. Так, з кінця 1995 р. Угорщина активно включилася у врегулювання югославської кризи: у рамках IFOR у м. Тасарі (західна Угорщина) і в м. Печ (південно-західна Угорщина) було створено логістичні бази: у м. Тасарі — американські, а в м. Печ — норвезькі, данські, фінські, шведські і польські.

У лютому 1996 р. Угорщина направила в Боснію підрозділ інженерно-технічних військ, який діяв у складі сил НАТО (IFOR, SFOR) і будував мости й дороги. Чисельність угорського контингенту з центром в м. Окучани (Хорватія) становила 205 осіб [11, с. 2].

Визначивши курс на інтеграцію в НАТО, керівництво Угорщини усвідомлювало, що потрібно не просто декларувати свої наміри, а й активно готувати громадську думку до вступу в Альянс. Тому було розроблено спеціальну програму роз'яснення населенню, що таке НАТО, які переваги дає членство в цій організації країні та її громадянам, які фінансові наслідки чекають на Угорщину в разі при-

єднання. Втім, процес цей відбувався суперечливо. Наведемо деякі приклади цієї роботи. Якщо у жовтні 1995 р. лише 48% опитуваних серед дорослого населення підтримали вступ Угорщини до НАТО, то в серпні 1996 р. частка громадян, які схвалювали приєднання країни до НАТО, скоротилася до 44%, а частка населення, яке не погоджувалося зі вступом до НАТО, збільшилася до 35%, що було пов'язане з появою американських військових підрозділів у містечку Тасар та з проблемами, які там виникли. Навесні 1997 р. вже 50% населення підтримало вступ країни до НАТО [12, с. 58]. В листопаді 1997 р. в Угорщині проведено всенародний референдум з цього питання. У ньому взяла участь майже половина дорослого населення, 85% з них проголосували за членство країни в НАТО [13].

Для вступу до НАТО Угорщина, як і кожна з країн, що приєдналася до цього блоку, повинна була виконати певні обов'язкові вимоги, а саме: створити демократичну політичну систему, ринкову економіку, налагодити добросусідські відносини, запровадити демократичний контроль над збройними силами країни, продемонструвати здатність до співробітництва та взаємодії зі збройними силами інших країн. До того ж країна мала забезпечити необхідний рівень витрат на оборону, що досягатиметься за рахунок стало-го економічного зростання.

8 липня 1997 р. на мадридському саміті НАТО ухвалено рішення про прийняття до Альянсу Угорщини, Чехії і Польщі. 16 грудня 1997 р. представники НАТО й Угорської Республіки підписали документ про умови приєднання. Після ратифікації документа парламентами 16 країн-членів Угорщина разом із Чехією і Польщею 12 березня 1999 р. офіційно стала членом НАТО.

Усього через 12 днів після приєднання Північноатлантичний альянс розпочав повітряні бомбардування території Югославії. Тодішній міністр закордонних справ Угорщини Я. Мартоні 10 березня оголосив про готовність Угорщини послати медичний та інженерний корпуси в Македонію,

зазначивши, однак, що у воєнних діях НАТО, у випадку їхнього початку, Угорщина не братиме участі. Дозвіл Будапешта, наданий Альянсу, використовувати угорський повітряний простір, пояснив далі міністр, не означатиме участі у воєнних діях. При цьому Я. Мартоні посилався на «делікатність становища» Угорщини, зазначав, що союзники усвідомлюють і не чекають від неї посилки збройних підрозділів для участі в бойових діях [14]. 24 березня 1998 р., з початком воєнних дій, угорський парламент надав дозвіл літакам НАТО на необмежене використання угорських аеродромів. (Дозвіл на вільне використання угорського повітряного простору було видано парламентом у жовтні 1998 р.) Під час війни проти СРЮ 35 угорських військових лікарів і 5 кадрових офіцерів працювали в Албанії.

В цей період Угорщина до кінця послідовно виступала проти операції сухопутних військ, особливо наступу з її території, пояснюючи, що в автономному краї Воеводині (Сербія) у 1998 р. проживає понад 290 тис. угорців, або 14% від загальної кількості населення, і угорська підтримка можливої акції сухопутних військ НАТО спричинила б серйозну небезпеку для їхнього життя. При розробленні спільних кроків проти Югославії, зокрема у прийнятій у Вашингтоні 23 квітня 1999 р. заяві про інтенсифікацію повітряних ударів проти Югославії, було враховано й угорську позицію. По завершенні акції проти Югославії Генеральний секретар НАТО Х. Солана подякував уряду Угорщини й особисто прем'єр-міністрові країни В. Орбану за надану допомогу. Новий Генеральний секретар НАТО Дж. Робертсон також робив це неодноразово.

Після закінчення війни в Югославії Угорщина брала активну участь у розробленні Пакту стабільності для Південно-Східної Європи. В першій половині 2000 р. Угорщина посіла пост співголови Робочого столу № 1 у рамках ПС/ПСС з питань демократизації і прав людини. Відтак, як співголова, вона допомагає реалізовувати програму робочої групи насамперед своїми ініціативами, що стосуються управлін-

ня, ЗМІ, прав людини і національних меншин, а також освіти. З кінця липня 2000 р. в Приштині був дислокований угорський підрозділ КФОР у складі 324 осіб, який здійснював охорону ставки британського командування, ретрансляційної станції, а також дорожньо-транспортний контроль.

Однією з умов прийому Угорщини до НАТО було те, що з 1998 р. вона мала щорічно підвищувати військові витрати на 0,1% від ВВП. У 1997 р. військовий бюджет країни становив 1,4% ВВП, а чисельність збройних сил УР становила 43 400 осіб [15]. Угорщина пристала на умови НАТО про виплату щорічних членських внесків у розмірі 0,65% щорічного бюджету НАТО. У зв'язку з цим бюджет Міноборони країни 2000 р. становив 190 млрд форинтів (близько 730 млн доларів), що в абсолютній сумі на 40% вище, ніж у попередньому році, та й у реальній вартості це значне збільшення. Ця сума становить 1,5% ВВП. На розвиток армії в минулі роки виділялися мінімальні кошти, не більше 2-3 відсотків загальних витрат на оборону. З 2000 р. ситуація якісно змінилася, на закупівлю за кордоном військово-технічних засобів було витрачено 20-30 млрд форинтів. Зокрема, Будапешт першим серед східноєвропейських столиць визначився в питанні оновлення військової авіації. Угорщина відмовилася від модернізації парку російських винищувачів МіГ-29. Натомість на початку 2001 р. була досягнута домовленість зі шведами про надання в лізинг 14 надзвукових винищувачів JAS 39 Gripen, вироблених шведсько-британським концерном Saab-BAE Systems. Вартість контракту офіційно не розголошується, але, судячи з матеріалів угорських ЗМІ, становила близько 580 млн доларів [16]. У процесі запланованої реформи збройних сил мало істотно покращитися харчування, обмундирування солдат строкової служби, а також матеріальний добробут контрактників і кадрових офіцерів. За оцінками фахівців, Угорщині для переоснащення та переобладнання своїх збройних сил відповідно до вимог НАТО потрібно витрачати щорічно 600–800 млн доларів.

З приходом до влади 2002 р. нового

уряду та нового керівництва збройними силами створене інтегроване Міністерство оборони. Подальший розвиток збройних сил Угорської Республіки планується здійснити в три етапи :

I етап – до 2003 р. – формування нової організаційної структури (зменшення чисельності збройних сил відповідно до вимог забезпечення необхідних умов для рентабельності економіки держави; розроблення і впровадження нових штатів; створення нової мережі дислокації військ); збільшення грошового забезпечення військовослужбовців, впровадження нової форми одягу, покращення житлових умов особового складу. До речі, 2003 р. на оборонні цілі в Угорщині було витрачено 346,7 млрд форинтів (понад один мільярд доларів США ). Це становить 1,86% ВВП, що вже наближається до вимог Альянсу щодо витрат на оборону, а саме 2% від ВВП.

II етап – до 2006 р. – підвищення рівня бойової підготовки, придбання необхідної військової техніки відповідно до вимог НАТО. Очікувалося, що до 2004–2005 рр. Угорщина зможе досягти оборонних витрат на рівні 1,81% ВВП (близько 1 млрд дол. США).

III етап – до 2010 р. і далі – модернізація та придбання нового озброєння і військової техніки, забезпечення цілковитої відповідності угорської армії вимогам НАТО, технічне переоснащення збройних сил. При цьому пропонується такий розподіл оборонного бюджету:

40% – оплата праці;

30% – поточна діяльність;

30% – розвиток збройних сил.

У процесі реформування багато уваги приділялося питанням соціального захисту військовослужбовців. Значні кошти витрачалися на переобладнання казарм під житло для військових контрактної служби. Основними складовими реформи стало цивільне управління збройними силами, а також запровадження механізму громадського контролю. На основі реформи в країні заплановано створення середньо- та довгострокової концепції технічного розвитку, здійснення якої дало Угорщині змогу поглибити євроатлантичну інтеграцію.

Відсутність такої концепції викликала критику Угорщини з боку західних партнерів, зокрема міністерства оборони США [17, с. 3-4].

У лютому 2000 р. парламент УР прийняв рішення, в якому наголошувалося, що Угорщина пов'язує свої надії на покращення благополуччя кожного громадянина й держави з успішним здійсненням процесу євроатлантичної інтеграції і підтверджує свою рішучість продовжувати військову реформу, зміцнювати демократичний і цивільний контроль над своїми збройними силами і підвищувати їхню оперативнотехнічну сумісність зі збройними силами НАТО та країн-партнерів. Угорська Республіка підтримує зусилля НАТО у співпраці з такими міжнародними організаціями, як ОБСЄ, Європейський Союз, Рада Європи, у сприянні і зміцненні євроатлантичної безпеки та поліпшенні загального клімату довіри в Європі. Реалізуючи цю мету, країна спрямовує свою діяльність на розвиток конструктивного співробітництва зі структурами безпеки, що існують на Європейському континенті, на основі яких формується нова архітектура європейської безпеки XXI ст.

На саміті, що відбувся 21–22 листопада 2002 р. у Празі, НАТО продемонструвала готовність пристосувати до нової військово-політичної обстановки не тільки свою політику, а й свої засоби оборони. У Празі Альянс виступив з новими ініціативами, що мають на меті підвищити його спроможність здійснювати воєнні операції на високому сучасному рівні.

Наприкінці 2002 р. уряд Угорщини задовольнив прохання американської сторони і дав згоду на підготовку в Тасарі іракських перекладачів та «спеціалістів з вирішення інших допоміжних завдань». Загалом ішлося про три тисячі іракців, які проживали в еміграції. У серпні 2003 р. 300 угорських миротворців приєдналися до міжнародних сил в Іраку в зоні польської відповідальності. США надали допомогу у транспортуванні головної групи військовослужбовців, а транспортні засоби та військову техніку забезпечила угорська сторона.

Результати співробітництва Угорщини з НАТО на рівні Євроатлантичної ради партнерства, програми «Партнерство за ради миру», а з 12 березня 1999 р. як повноправного члена Альянсу дають підстави зробити такі висновки.

Членство в НАТО Угорщини суттєво вплинуло на процес «повернення угорців до Європи», допомогло країні не тільки підвищити міжнародний авторитет, а й створити умови для зміни вектора економічного співробітництва зі Сходу на Захід. В результаті втрата традиційних для угорських товаровиробників ринків збуту, інвестиційних джерел і постачальників життєво важливих товарів і послуг не викликала в Угорщині економічного колапсу і пройшла без соціальних вибухів і серйозних заворушень.

Угорщина утвердилася як регіональний лідер серед країн ЦСЄ. Саме їй належить ініціатива створення низки регіональних спільнот, які прагнуть зміцнення політичного та економічного співробітництва. Ставши членом Альянсу, Будапешт активніше здійснює політику захисту прав угорської національної меншини, яка проживає в сусідніх країнах.

Однак досвід членства Угорщини в НАТО має і негативну складову.

Під час пропагандистської кампанії, яку здійснював уряд Угорщини щодо вступу країни до НАТО, активно аргументувалося те, що приєднання до Альянсу має не так оборонну, як політичну мету, зокрема сприяє сталому розвитку, забезпеченню безпеки й миру в регіоні і на континенті. Втім, воєнна діяльність НАТО останніми роками свідчить, що перспектива перетворення Альянсу з воєнно-політичної на суто політичну організацію не значна. Мало того, Північноатлантичний союз дедалі більше перебирає на себе функцію світового жандарма.

Негативні наслідки для угорської економіки мали й конфлікт у Косово та бомбардування Югославії силами НАТО. Загострення гуманітарних проблем і тисячі біженців, вогнище довготривалої напруженості і припинення транзиту вантажів, різке скорочення зовнішньої торгівлі з

придунайськими країнами через порушення судноплавства на Дунаї та інші несприятливі для Угорщини наслідки призвели до збитків, враховуючи безпосередні видатки та втрачену вигоду, загальна сума яких оцінюється близько в 700 млн дол. США.

Проблематичним є й питання розміщення ядерної зброї на території Угорщини. Заява в листопаді 1999 р. тодішнього прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана про те, що в разі кризової ситуації він готовий надати територію своєї країни для розміщення ядерної зброї, викликала навісну критику як всередині країни, так і за кордоном, насамперед у Росії. (Тема розміщення озброєнь, і передусім ядерної зброї НАТО на території країн ЦСЄ, стала ключовою в переговорах Росії та НАТО).

Пересічні громадяни в Угорщині дедалі більше розуміють, що натовське членство не піднесе їхнього життєвого рівня, оскільки потребує від країни витрачання коштів на закупівлю озброєння за кордоном, у тих-таки західних країн, на утримання угорських армійських підрозділів, які беруть участь у воєнних операціях Альянсу в гарячих точках планети, на інші військові витрати. Із зменшенням воєнної загрози з боку гіпотетичних ворогів (Росія, Румунія) угорське суспільство не дуже розуміє, від кого НАТО захищатиме країну і навіщо витрачати величезні кошти на забезпечення членства.

На думку колишнього посла Угорської Республіки в НАТО А. Шімоні, участь Угорщини в НАТО потрібно оцінювати самокритично, з огляду на те, чи вдалося створити інструменти для захисту інтересів країни, для зростання впливу Угорщини в НАТО, для зменшення військового відставання. А. Шімоні вважає, що можна було б не зважати на критичні висловлювання союзників по НАТО на адресу Угорщини, якби угорці могли заявити, що виконали свої зобов'язання, продовжили якісну перебудову армії, зробили прозорим державне придбання військової техніки, модернізували свої військові сили. Натомість доводиться визнати, що Угорська Республіка не використала можливостей,

що випливають з членства в НАТО, і три роки членства практично канули в Лету. Союзники дедалі частіше порівнюють Угорщину з пасажиром без квитка, тому що країна у сфері безпеки не виявила жодної ініціативи. Угорщині не вдалося прискорити військові реформи, не створено достатньо військових частин швидкого реагування, які можна було б використовувати для вирішення завдань нового типу. Довід, нагромаджений НАТО, в Угорщині використовується недостатньо. Щоправда, суспільство оцінює армію більш позитивно, однак військова кар'єра усе ще не приваблива. На думку посла А. Шімоні, Угорщина мало чого досягла у військовому співробітництві за роки членства в НАТО.

Не менш самокритичним був міністр оборони Угорщини Ф. Юхас, який напередодні пражського саміту Альянсу дав інтерв'ю газеті «Непсабашаг». Міністр визнав, що через три роки після прийому в НАТО Угорщина як і раніше не може виконувати своїх зобов'язань перед Альянсом. На думку Юхаса, у разі агресії Угорщину не зможе захистити навіть Північноатлантичний альянс, оскільки в країні немає необхідної військової інфраструктури. Угорщина, яка була членом Варшавського Договору, «має велику громіздку армію, у якій немає мобільних, здатних швидко переміщуватися підрозділів. Ні її устрій, ні рівень боєздатності, ні озброєння не відповідають стандартам НАТО», – вважає Юхас. Він додав, що служби підтримки і тилового забезпечення також неадекватні. «Мало хто тут має уявлення про стандарти НАТО у сфері комунікацій, при цьому необхідно, щоб угорські підрозділи щонайменше мали зв'язок з підрозділами інших країн».

Тому у програмі діяльності уряду П. Меддеші багато уваги було приділено структурним реформам в армії, піднесенню бойової підготовки, заходам щодо переведення армії на професійну основу і модернізації військової техніки.

Зазначимо лише, що розвиток політики євроатлантичного співтовариства щодо Угорщини дає підстави говорити, що процес трансформації міжнародних організа-

цій, розташованих на території Європи, та їхнє розширення на Схід виявився набагато складнішим і довготривалим, ніж передбачалося наприкінці 80-х років ХХ ст. Тягар проблем, що визначаються масштабною процесу, невирішеними конфліктами, недостатньо високим рівнем економічного розвитку країни, за рахунок якої здійснюється розширення, та необхідністю серйозного реформування інституційної структури НАТО, є джерелом вагань і непослідовності у виробленні та здійсненні стратегії взаємовідносин з Угорщиною та іншими країнами-аплікатами. Досвід інтеграції Угорщини в Євросоюз та НАТО певною мірою корисний для України, яка також задекларувала основним зовнішньополітичним пріоритетом членство в цій організації. Що цінного й важливого можна взяти з нього для нашої країни?

Ідеться насамперед про внутрішньополітичне та економічне забезпечення майбутнього членства, над чим працювали всі уряди і парламенти нової Угорщини. Без розуміння цієї простої істини Україні марно розраховувати на євроатлантичну інтеграцію в найближчій перспективі. Таким чином, реалізація євроатлантичного курсу на нинішньому етапі повністю залежить від готовності української законодавчої, виконавчої влади, суспільства до політичного та економічного реформування України відповідно до вимог НАТО.

На шляху приєднання до європейських структур угорці активно використовували своє геополітичне становище як країни,

яка має кордон із державами – членами НАТО, через тісні політичні комунікації та економічні контакти. Після 1999 р. Україна теж має спільний кордон з НАТО завдяки новим членам, а саме Польщі, Словаччині та Угорщині. Незважаючи на те, що процес практичної інтеграції цих країн триватиме ще досить довго, це сусідство потрібно використати з максимальною вигодою.

Надзвичайно важливою для України в угорському досвіді є плідна співпраця всіх гілок влади щодо євроатлантичної інтеграції. Розходження в Угорщині між ними були лише щодо тактики, стратегію приєднання до НАТО підтримували всі урядовці, парламентарії та політики. Створення відповідних інтеграційних механізмів на рівні уряду, Державних Зборів забезпечило на практиці процес виконання країною відповідних вимог щодо майбутнього членства [18].

### **Висновки**

Офіційний Будапешт з перших років незалежності приділяв велику увагу створенню консенсусу в суспільстві щодо повноправного повернення до Європи. З одного боку, тут дбали про позитивний імідж власної країни на Заході, з іншого – постійно та цілеспрямовано працювали над утвердженням в угорському суспільстві думки про те, що членству Угорщини в НАТО немає альтернативи і це єдина можливість вийти із системної кризи, в яку країна потрапила в результаті невдалого соціалістичного експерименту.

### **Література**

1. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія / Д.І. Ткач / Ін-т політ. і етнолог. дослідж. НАН України. – К.: МАУП, 2004. – 504 с.
2. Левик Б.С. Досвід європейських країн під час входження у міжнародну систему колективної безпеки на шляху до вступу в НАТО / Б.С. Левик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/old\\_jrn/natural/VNULP/Armia/2008\\_634/29.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/VNULP/Armia/2008_634/29.pdf)
3. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива? / За заг. ред. О.І. Соскіна // Інститут трансформації суспільства. – 2007. – 336 с.
4. Западноевропейская интеграция: проекты и реальность / Под общ. ред. В.Б. Княжицького. – М., 1997. – С. 57.
5. Молнар Д. Опыт вступления в НАТО и его влияние на безопасность и стабильность: венгерская перспектива / Молнар Дьордь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2005/3-4/20050309.html>
6. Європейська система безпеки: міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку: Автореф. ... канд. юр. наук: 12.00.11 [Електронний ресурс] / О.А. Делінський; Нац. юр. акад.

України ім. Я. Мудрого. – Х., 2003. – 20 с. 15. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1552>

7. Тодоров І.Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія / Ігор Ярославович Тодоров. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.

8. Зовнішня політика Угорщини. Довідка. Поточний архів МЗС України. – 05.05.2003 р. – 6.5.11/2 – 120 – 300 – 6 с.

9. The Washington Post. – 1997. – March, 30.

10. План дій по підготовці до членства в НАТО. Квітень. 2000 р. // Факти про НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.nato.int/docu/other/ru/facts/nato-map\\_rus.htm](http://www.nato.int/docu/other/ru/facts/nato-map_rus.htm).

11. Результати зовнішньополітичної діяльності УР в 1996 році. Довідка. // Поточний архів МЗС України. – 20.01.1997 р. – №613/11 – 110 – 1380 – 3 с.

12. A NATO tag Magyarorszag. – Вр., 1999. – 189 о.

13. Magyar Nemzet. – 1997. – November, 13.

14. Népszava. – 1999. – Március, 11.

15. Népszabadság. – 1999. – Aprilis, 6.

16. Авиа. Порт. Ру. – 01.08.2001. – 28.11.2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.aviaport.ru/News/AviaContracts/15142.html](http://www.aviaport.ru/News/AviaContracts/15142.html)

17. Реформа Збройних Сил УР. Довідка // Поточний архів МЗС України. – 04.04.2003 р. – №613/13 – 800 – 1269 – 5 с.

18. Ткач Д.І. Україна – НАТО. Зроблено багато, але зробити потрібно ще більше / Дмитро Іванович Ткач. – Вісник Львівського університету. Сер. Міжнародні відносини. №9, 2002. – С. 5-59.